

виждаме стила на един изследвач със своя мисия, осъзнал уникалната полезност на лично избраната от него територия за научни занимания. Защото едва ли друга етноложка проблематика би позволила толкова пълноценно осъществяване на “разговора” между субекта и обекта на проучването, разделени точно с цяло хилядолетие, етнично тъждествени и във време, също тъй белязано с “краехилядолетния страх”.

Анчо Калоянов

Zbigniew Rusek. *Verba dicendi w języku bułgarskim.*
Wydawnictwo Energeia,
Warszawa 1997. 113 стр.

Глаголите за говорене (*verba dicendi*), отнасящи се за най-човешката от всички дейности на човека, каквато е общуването чрез членоразделна реч, до неотдавна оставаха недостатъчно изследвана семантична група. Обръщано беше внимание само на отделни думи (*В. Радева*. За семантичната страна на глагола *говоря* в съвременния български език. – Славистични изследвания. С., 1978, с. 103–109) или бяха засягани в рамките на по-общата смислова група глаголи за съобщение (*Г. Михайлова*. Семантична субкатегоризация в лексико-семантичния клас на глаголите за съобщение. – Изследвания върху съвременния български книжовен език и неговата история. – Изв. на Инст. за български език, 25, С., 1983, с. 90–112). Към някои единици от този смислов кръг е прилаган исторически подход (*А. Давидов*. Глаголна синонимия в “Беседа против богомилите” от Презвитер Козма. [Един синонимен ред от глаголите за говорене]. – Слав. филология, Т. XV. Езикознание. С., 1978, с. 329–338) или са били проучвани в сравнение с руски и

сърбохърватски (*Р. М. Цейтлин*. К изучению лексико-семантических связей болгарского и русского языков X – XIV вв. [слова говоръ, говорити, мѣва [мѣва], мѣвити (мѣвити)]). – ГСУ. Фак. по слав. филологии. С., 1985, с. 5–27; *И. Бондар*. Из историята на verba dicendi в руския и българския език. – Език и литература, 1967, 3; *И. Бондар*. Некоторые verba dicendi в русском, болгарском и сербохорватском языках. – Съпост. езикознание, 1989, 2, с. 12–16). В полското, чешкото и словашкото езикознание глаголите за говорене са подробно изучени – посветени са им монографии; относно полския – отделно за съвременното състояние (*Козажевска* 1990) и за историята на езика (*Клешчова* 1989), както и в съпоставка с чешкия (*Грен* 1994). Изследванията на споменатите автори, както и на изтъкнати специалисти по семантика (*Ю. Д. Апресян, А. Вежбицка, Р. Гжегорчикова, Дж. Лайънс, Дж. Лейкоф, Дж. Л. Остин* и др.) са послужили на *Збигнев Русек* за теоретическа и методологическа основа, върху която анализира подробно българските глаголи за говорене.

Изучаваният речников материал представя най-вече съвременното състояние на книжовния език. Но наред с това са взети под внимание и стари засвидетелствувания, включително в старобългарски канонични паметници, публикувани диалектни речници, експерпции от диалектните атласи и научни архиви, данни от фолклорни материали и научни изследвания, както и собствени експерпции от художествената литература.

Изложението е разпределено в три глави. В първа глава предмет на анализ са глаголите със съответствия във всички славянски езици, във втора глава се разглеждат характерни само за българския език глаголи, а трета глава е посветена на семантично маркирани verba dicendi.

Глаголите за говорене с общославянско разпространение, разгледани в I глава (с. 13–38), са: 1) *говоря*,

2) *казвам* и 3) *река*. След всеки от тези основни глаголи са взети под внимание и неговите производни: 1.1: *разговарям* и (1.1.1) *поразговарям*, 1.2: *изговарям*, 1.3: *наговарям*, 1.4: *проговарям*, 1.5: *отговарям*; 2.1: *приказвам* и (2.1.1) *изприказвам*, 2.2: *разказвам* и (2.2.1) *поразказвам*, (2.2.2) *преразказвам*, 2.3: *сказвам*, 2.4: *изказвам*, 2.5: *заказвам*, 2.6: *наказвам*; 3.1: *изричам*, 3.2.: *наричам*.

Характерните за българския език глаголи за говорене, станали предмет на анализ във втора глава (с. 39–64), са: 1) *думам* и (1.1) *одумвам*, 2) *хортувам* и (2.1) *изхортувам*, (2.2) *захортувам* / *заоратя*, 3) *лафувам*, 4) *гълча*, 5) *вревя*, 6) *веля*, 7) *зборувам*.

В трета глава (с. 65–95), в която е приложен друг, класификационен критерий – семантична маркираност – се разграничават:

1. Ономатопеични *verba dicendi*: 1) *бъбря* (*бърборя*) и (1.1) *избъбрям*, *избърборвам*, (1.2) *збъбрям*; 2) *гъгря* (*гъргоря*), 3) *дъдря* (*дърдоря*) и (3.1) *издърдорвам*, (3.2) *зидърдорвам*, 4) *мъмря* (*мърморя*) и (4.1) *замъмрям*, 5) *фъфля*, 6) *охкам*;

2. Други *verba dicendi*, съдържащи квалифицираща оценка: 1) *брътвя* и 2) *бръцолевя*;

3. Глаголи за говорене, съдържащи оценка за правдивост: 1) *лъжа* и 2) *мамя*;

4. Глаголи, съдържащи информация за голяма интензивност на гласа: 1) *викам* и (1.1) *извиквам*, 2) *рукам*.

При всяка от изброените по-горе единици са взети под внимание и множество производни. Очертан е географският ареал на употреба (част от тях са представени и на географска карта), изтъкната е хронологията им на поява и съответният извор, доколкото се отнася за отбелязани в лексикографията глаголи, и се привеждат – според възможностите – производът, словообразователните и етимологическите връзки.

Посочените лексикални единици са намерили подробно семантично и синтактично описание, при което

авторът си служи с понятийния апарат на модерните семантични и синтактични изследвания и прилага схематично представяне на синтактичната им структура. Добре дефинираната общо взето семантика, допълвана често с квалификаторите *arch.* (архаично), *gwar.* (диалектно), *lud.* (народно) и др. под., е богато илюстрирана със сполучливо подбрани примери на употреба.

При описанието на семантичната структура на не един глагол З. Русек е успял да реконструира интересни фрагменти от неговия смислов развой. В някои случаи той се свежда до отпадане от семантичната структура на думата на смисловия признак волитивност (напр. при *река* и диал. *вели*) и преобразуването ѝ по този начин в обикновен *verbum dicendi*, какъвто е статусът на диал. *вели*. В други случаи процесът се изразява в промени на значението от метафоричен характер. При трета група става въпрос за неутрализация на семантичния признак интензивност на гласа в еволюцията на думата в посока към *verbum dicendi* в точния смисъл – често явление в народната реч, намерила широко място в изследването. Така напр. глаголът *викам* 'издавам вик' (не непременно вербум диценди – аргументът продукт не задължително е в облик на езиков код) развива няколко значения: 1) 'говоря със силен глас' (със семантичен признак голяма интензивност на гласа), 2) 'говоря гневно' (с допълнителен компонент емоционално отношение), 3) 'повиквам' (със семантичен компонент волитивност, но без емоционално отношение), 4) 'каня' (с отпадане на компонента голяма интензивност, но с компонента волитивност), 5) 'говоря' (само диалектно без допълнителни компоненти), 6) 'наричам някак', 7) 'мисля' (липсва семантичният признак говорене, дори и издаване на глас – глаголът проминава във *verbum sentiendi*).

Трудът на З. Русек е ценен принос в описателната и историческата семантика.

Людвиг Селимски